

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้า พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาว่าทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้า ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

โดยทำการศึกษาจากประชากร คือสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้า ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร จำนวน 549 คน โดยคำนวณตัวอย่างได้ 232 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยแบบสอบถามนั้น ผ่านการทดสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Validity) โดยยึดหลักความถูกต้องตามหลักของการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน พิจารณาตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข จากนั้นจึงนำแบบสอบถามไปทดสอบความน่าเชื่อถือโดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้า ในอำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 30 คน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาหาความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของแบบสอบถาม

จากนั้นจึงนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง คือสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้า ในองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องจัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ต้องการทราบรายละเอียดเชิงลึกไปทำเป็นแบบสัมภาษณ์ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา แล้วจึงนำไปสัมภาษณ์ตัวอย่าง 24 คน สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ลักษณะพื้นฐานของสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้า ในองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง โดยเป็นเพศชายร้อยละ 60.8 เป็นเพศหญิงร้อยละ 39.2 ส่วนใหญ่มีช่วงอายุ 41-50 ปี ร้อยละ 33.6 รองลงมาคือช่วงอายุ 51-60 ปี ร้อยละ 30.2 การศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 44.4 รองลงมาคือมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 30.6 สถานะแต่งงานร้อยละ 87.5 รองลงมาคือสถานะโสด ร้อยละ 6.5

กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธร้อยละ 100 ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่อบต.หัวดง อ.เมือง จ.พิจิตร เป็นระยะเวลา 41-50 ปี ร้อยละ 31.9 รองลงมาคือ 51-60 ปี สถานะในครอบครัวส่วนใหญ่อยู่ในสถานะหัวหน้าครอบครัว ร้อยละ 54.7 รองลงมาคือคู่สมรส ร้อยละ 35.8 มีอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 94.8 รองลงมาคือธุรกิจส่วนตัวหรือค้าขาย ร้อยละ 3.4 โดยมากใช้ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ 4-6 ชั่วโมง ร้อยละ 45.3 ตามด้วย 7-10 ชั่วโมงร้อยละ 39.7 มีพื้นที่ในการทำเกษตรกรรมส่วนมากอยู่ที่ 21-30 ไร่ ร้อยละ 29.3 รองลงมาคือ 11-20 ไร่ร้อยละ 21.6 รายได้ต่อเดือนโดยประมาณจะอยู่ที่ 15,001-20,000 บาท เป็นส่วนมาก ร้อยละ 28.0 รองลงมาคือ 20,001-25,000 บาท ร้อยละ 21.6

ระดับทุนทางสังคมของสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้า ในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

ระดับทุนทางสังคมของสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้า ในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตรนั้น นั้นได้มีการศึกษาระดับทุนทางสังคม 3 ด้าน โดยด้านที่มีระดับทุนทางสังคมสูงที่สุดคือด้านความไว้วางใจมีระดับทุนทางสังคมในระดับสูง มีค่าเฉลี่ย 3.87 รองลงมาคือด้านบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันมีทุนทางสังคมในระดับสูงเช่นกัน มีค่าเฉลี่ย 3.79 และทุนทางสังคมที่มีระดับต่ำที่สุดคือด้านเครือข่ายชุมชนมีทุนทางสังคมในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.69

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้า ในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำโดยรวมของสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้า ในองค์การบริหารส่วนตำบลหัวดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร พบว่ามีระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำโดยรวมอยู่ที่ระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.44

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำแต่ละด้านนั้น ด้านที่มีระดับการมีส่วนร่วมสูงที่สุดคือการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ย 4.08 รองลงมาคือการมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการมีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.45 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.31 และด้านที่มีการมีส่วนร่วมต่ำที่สุดคือการมีส่วนร่วมด้านการตรวจสอบมีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.02

ความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้า ในองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

จากสมมติฐานของการศึกษานี้ ที่ว่าทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้าเพื่อการเกษตร ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยดง อ.เมือง จ.พิจิตรนั้น ตามกรอบแนวความคิดผู้วิจัยได้แบ่งทุนทางสังคมออกเป็น 3 องค์ประกอบตามแนวคิดของ Putnam ได้แก่ เครือข่ายชุมชน บรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกัน และความไว้วางใจ และแบ่งการมีส่วนร่วม ออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การตัดสินใจ การดำเนินการ การรับประโยชน์ และการประเมินและตรวจสอบ ได้ผลการศึกษาความสัมพันธ์ของทั้งสองตัวแปร ดังนี้

ตาราง 20 ตารางสรุปผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ ตามองค์ประกอบ ของทุนทางสังคมในแต่ละด้าน

ทุนทางสังคม	การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ			
	ด้านการตัดสินใจ	ด้านการดำเนินการ	ด้านการรับประโยชน์	ด้านการประเมินและตรวจสอบ
เครือข่ายชุมชน	-	-	-	-
บรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกัน	↑↓*	↑↓	↑↑*	↑↓*
ความไว้วางใจ	↑↑*	↑↑*	↑↑*	↑↑

* มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

↑↓ หมายถึง มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางตรงกันข้ามกัน

↑↑ หมายถึง มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน

จากตาราง 20 เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ กับทุนทางสังคมด้านเครือข่ายชุมชน พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ อาจเนื่องมาจากการร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆในกลุ่มทั้ง 5 ประเภท (ดูผลในบทที่ 4) นั้น ตัวอย่างส่วนใหญ่จะเข้าร่วมทำกิจกรรมที่จัดขึ้นเท่านั้น อีกทั้งรองลงมายังเข้าร่วมกลุ่มเฉยๆ ไม่มีการทำกิจกรรมใดๆ ซึ่งอาจมีแนวโน้มที่จะทำให้ไม่ส่งผลต่อการมีปฏิสัมพันธ์เพิ่มขึ้น แม้จะมีจำนวนกลุ่มที่เข้าร่วมเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง จึงอาจทำให้ไม่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการ

จัดการน้ำของกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐาน เนื่องจากเครือข่ายชุมชนในชุมชนไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้าเพื่อการเกษตรในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

จากนั้นจึงเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ กับทุนทางสังคมด้านบรรทัดฐาน พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ยกเว้นการมีส่วนร่วมดำเนินการ โดยมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางตรงกันข้ามกัน สำหรับบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันกับการมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจและด้านการประเมินและตรวจสอบ ส่วนบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันกับการมีส่วนร่วมด้านรับประโยชน์ มีความสัมพันธ์ ไปในทิศทางเดียวกัน

ในขณะที่มีบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันนั้นอยู่ในระดับสูง แต่การมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำด้านการตัดสินใจ และการประเมินและตรวจสอบของสมาชิกกลับน้อยลงสวนทางกัน ผู้วิจัยจึงทำการแบ่งบรรทัดฐานออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ บรรทัดฐานฯ ในระดับครอบครัว, บรรทัดฐานฯ ในระดับชุมชน และบรรทัดฐานฯ ทั่วไป ผลออกมาพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับของบรรทัดฐานฯ ในระดับครอบครัวที่สูง จะมีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมที่มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับของบรรทัดฐานฯ ในระดับครอบครัวที่ต่ำกว่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05

ซึ่งอาจจะแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันในระดับครอบครัวที่สูง คือผู้ที่มีความสัมพันธ์กับครอบครัวในทางที่ดี มีความรับผิดชอบและห่วงใยในครอบครัว จึงอาจจะมีความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำมากยิ่งขึ้น เพื่อผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงก็คือเมื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่มแล้ว จะทำให้ได้รับน้ำเพื่อมาทำนา ซึ่งก็จะทำให้สามารถทำนาได้ 2-3 ครั้ง จากเดิมที่ทำได้เพียง 1 ครั้ง

และผลประโยชน์ทางอ้อมคือเมื่อสามารถทำนาได้ตลอดปี เกษตรกรจึงไม่ต้องหารายได้เพิ่มเติมจากการไปขายแรงงานยังต่างจังหวัด โดยเฉพาะในจังหวัดที่มีนิคมอุตสาหกรรม ไม่ต้องพลัดพรากจากถิ่นฐานบ้านเกิด และครอบครัว

อีกทั้งบรรทัดฐานทางสังคมในการพึ่งพาอาศัยกัน นอกจากจะแสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แล้ว แรงผลักดันที่สำคัญอีกด้านหนึ่งคือ การคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก (Gouldner, 1960 as cited in Soithong, 2011, p. 39) ซึ่งในการวิจัยนี้อาจจะไม่แสดงออกในบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันทั้งหมด แต่แสดงออกในบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันในระดับครอบครัว ที่แสดงให้เห็นว่าในตัวอย่างที่มีบรรทัดฐานในระดับครอบครัวที่สูง จะมีการมีส่วนร่วมที่สูงตามไปด้วย อาจเนื่องมาจากความรับผิดชอบต่อครอบครัว ความห่วงใยต่อครอบครัว

ซึ่งจะทำให้เห็นว่าผู้ที่มีระดับของบรรทัดฐานในการพึ่งพาอาศัยกันในระดับครอบครัวที่สูงนั้น อาจจะมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ ของสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้าเพื่อการเกษตร ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยดง อ.เมือง จ.พิจิตร

สุดท้าย เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ กับทุนทางสังคมด้านความไว้วางใจ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นการมีส่วนร่วมด้านการประเมินและตรวจสอบ โดยมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน สำหรับด้านความไว้วางใจกับการมีส่วนร่วมด้านการตัดสินใจและด้านการดำเนินการ และด้านการรับประโยชน์ ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐาน เนื่องจากความไว้วางใจมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้าเพื่อการเกษตร ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยดง อ.เมือง จ.พิจิตร

แม้ผลการศึกษาอาจจะไม่เป็นไปตามที่ตั้งสมมติฐานไว้ในตอนต้น ว่าทุนทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำ แต่จากองค์ประกอบทั้ง 3 ด้านแล้ว จะเห็นได้ว่าความไว้วางใจนั้นค่อนข้างจะมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนมากที่สุด ซึ่งผลการศึกษาที่ได้สอดคล้องกับการศึกษาของ Qianhong (2004) เรื่องความไว้วางใจ ทุนทางสังคม และประสิทธิภาพขององค์กร ซึ่งทำการศึกษาในรูปแบบของการทบทวนวรรณกรรมว่า ความไว้วางใจจะเป็นจุดเริ่มต้นของทุนทางสังคม เป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดเครือข่ายและนำไปสู่การทำงานร่วมกัน

อย่างไรก็ตามผลการศึกษาที่ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้ อาจไม่เห็นถึงความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมที่มีต่อการมีส่วนร่วมชัดเจนนัก ผลการศึกษาของ Catherine Buckham (2006) สอดคล้องกับผลการศึกษาชิ้นนี้เนื่องจากพบข้อสรุปเช่นเดียวกันนี้ในการศึกษาบทบาทของทุนทางสังคมต่อการมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้ที่ดิน พบว่าไม่ใช่องค์ประกอบของทุนทางสังคมทั้งหมดที่นำไปสู่การมีส่วนร่วม อาจมีองค์ประกอบอื่นเฉพาะบุคคลด้วยที่นำพาบุคคล หรือกลุ่มนั้นๆเข้าไปมีส่วนร่วมส่วนนั้นซึ่งต้องศึกษาอย่างใกล้ชิด เช่นเดียวกันกับการศึกษาของ Suksawas (2013) ที่ทำการศึกษาว่าทุนทางสังคมมีผลต่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของไทยหรือไม่ พบว่าตามแนวความคิดของ Putnam นั้น ยังมีข้อจำกัดไม่สามารถนำมาอธิบายบริบทในการปกครองท้องถิ่นของไทยได้อย่างครอบคลุม แม้ว่าความไว้วางใจในตัวของการประจำ, ข้าราชการการเมือง หรือความไว้วางใจทางการเมือง กลับเป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การศึกษานี้จึงอาจจะสรุปได้ว่าไม่ใช่ทุกองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำเพื่อการเกษตรของสมาชิกกลุ่ม แต่บรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันในระดับครอบครัว และความไว้วางใจอาจจะมีส่วนสำคัญที่จะมีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของสมาชิกกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้า ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลหัวดง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำการศึกษานี้ไปใช้

1. จากผลการศึกษาที่พบว่า ความไว้วางใจอาจจะมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการน้ำนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลหรือนักการเมืองท้องถิ่นอาจมีการริเริ่มโครงการอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนส่วนใหญ่ได้ เช่น การจัดทำโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้แก่เกษตรกรในเวลารว่างจากการทำนา การจัดทำโครงการอบรมการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อวางแผนรายรับ รายจ่าย เพื่อลดการกู้หนี้ยืมสิน และเพิ่มสภาพคล่องทางเศรษฐกิจ เนื่องจากมีต้นทุนความไว้วางใจที่สูงอาจทำให้โครงการที่จะจัดทำขึ้นมีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จสูงตามไปด้วย

2. จากการศึกษาพบว่าบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันในระดับครอบครัวอาจจะส่งผลถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการน้ำของสมาชิกกลุ่ม องค์การบริหารส่วนตำบลหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอาจมีการส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัว เพราะผู้ที่มีความสัมพันธ์อันดี มีความรักใคร่ชอบ และความห่วงใยต่อครอบครัวในระดับที่สูงขึ้นแล้ว อาจจะส่งผลให้การเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ โดยอาจจะทำให้ลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมนั้น ไม่ใช่การบังคับหรือฝืนใจ แต่ประชาชนจะเข้าไปร่วมด้วยความสมัครใจ ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่เกิดขึ้นให้ดียิ่งขึ้น

3. การมีส่วนร่วมในด้านการประเมินและตรวจสอบได้จากการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ประธานกลุ่ม หรือคณะกรรมการ หรือองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีส่วนเกี่ยวข้องดูแลควรมีการเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มเข้าไปมีส่วนร่วมในด้านนี้ให้มากขึ้น เนื่องจากจากด้านอื่นๆ ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินการ และด้านการรับผลประโยชน์ที่สูงแล้ว จึงควรมีการประเมินผลที่ได้จากการบริหารจัดการน้ำ และเพิ่มระบบการตรวจสอบ ให้โปร่งใสมากยิ่งขึ้น เช่น ควรมีการทำบัญชีรายรับ รายจ่ายของกลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้าในแต่ละสถานี ทำให้สมาชิกกลุ่มสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา หรือมีการประเมินการจัดการน้ำหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวในแต่ละรอบ

เพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นต้น เพื่อพัฒนาศักยภาพกลุ่มให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

4. จากการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของทุนทางสังคมด้านเครือข่ายชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง องค์การบริหารส่วนตำบลควรเข้ามากระตุ้นส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยให้เกิดการรวมกลุ่มกันมากขึ้น อาจจะเป็นการรวมกลุ่มทางด้านอาชีพ ทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริม หรือกลุ่มที่ทำกิจกรรมเพื่อสุขภาพ เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายชุมชน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. กลุ่มสูบน้ำพลังไฟฟ้าเพื่อการเกษตรในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยดงอำเภอเมือง จังหวัดพิจิตรนี้ มีทั้งหมด 6 สถานี เนื่องจากแต่ละสถานีนี้นั้น มีการบริหารจัดการที่ต่างกัน จึงควรศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างในการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มในแต่ละสถานี พร้อมทั้งศึกษาข้อดี-ข้อเสียของแต่ละกลุ่ม

2. สำหรับความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมกับการมีส่วนร่วมนั้น ผู้ที่สนใจอาจจะนำไปศึกษาเพิ่มเติมยังพื้นที่อื่น ๆ ที่น่าสนใจ ว่าทั้งสองตัวแปรมีความสัมพันธ์กันหรือไม่ ในบริบทที่แตกต่างกันออกไป